

УДК 378.147:784.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2025-1-9>

ПОРІВНЯННЯ СОЛЬНОГО СПІВУ ТА ХОРОВОГО ВИКОНАННЯ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВОКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Леснік Олена Степанівна

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0002-4875-3832

e-mail: a.lesnik.66@gmail.com

Маргіна Олена Адольфівна

старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки

«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0002-8603-2569

e-mail: kantilena69@ukr.net

Стаття присвячена порівняльному аналізу сольного співу і хорового виконання з метою виявлення їх взаємозв'язку та впливу на розвиток вокальних здібностей. Наукова новизна статті полягає у комплексному підході до порівняльного аналізу сольного та хорового співу, що дозволяє виявити їхні взаємодоповнюючі та взаємовиключні аспекти. Методологія дослідження базується на комплексному використанні наукових підходів, включаючи порівняльний і аналітичний. Це дозволяє здійснити всебічний аналіз наукової літератури, зокрема, опрацювання монографічних наукових видань та дисертаційних праць, присвячених вокальному мистецтву.

Результати дослідження демонструють, що сольний та хоровий спів є взаємодоповнюючими формами вокальної діяльності, які мають специфічний вплив на розвиток вокальних здібностей. Сольний спів сприяє розвитку індивідуальних вокальних навичок, таких як тембральне забарвлення, динаміка та артикуляція, тоді як хоровий спів розвиває навички ансамблевого звучання, гармонічного слуху і відчуття ритму. Сольний та хоровий спів мають технічні, психологічні та емоційні відмінності. Соліст – індивідуальний інтерпретатор, а хорист – частина колективу. Вони не взаємовиключні, а взаємодоповнюючі. Хоровий спів розвиває відчуття ансамблю та гармонії, а сольний – індивідуальну техніку та виразність, тому їх поєднання сприяє комплексному розвитку вокальних здібностей.

Автори визначають ефективні методичні підходи для розвитку вокальних здібностей солістів та хористів. Загальні підходи включають розвиток вокальної техніки, музичного слуху та виконавської майстерності. Для солістів важливий індивідуальний підхід і розвиток артистизму. Для хористів – ансамблеве звучання і вокальна дисципліна. Врахування специфіки кожної форми вокального мистецтва й індивідуальних особливостей виконавців є ключовим для їхнього розвитку.

У процесі дослідження авторами виявлено, що поєднання сольного та хорового співу в освітньому процесі є ефективним методом розвитку вокальних здібностей. Воно дозволяє виконавцям розвивати як індивідуальні, так і ансамблеві навички, що є важливим для їхнього професійного зростання.

Ключові слова: сольний та хоровий спів, освітній процес, музична освіта, вокальний потенціал, вокальні здібності, мистецтво.

COMPARISON OF SOLO SINGING AND CHORAL PERFORMANCE: INTERRELATION AND INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF VOCAL ABILITIES

Olena Liesnik

The state institution "South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky"

Olena Margina

The state institution "South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky"

The article is devoted to a comparative analysis of solo singing and choral performance in order to identify their interconnection and influence on the development of vocal abilities. The scientific novelty of the article lies in a comprehensive approach to the comparative analysis of solo and choral singing, which allows to identify their complementary and mutually exclusive aspects. The research methodology is based on the integrated use of scientific approaches, including comparative and analytical. This allows for a comprehensive analysis of the scientific literature, including the study of monographic scientific publications and dissertations on vocal art.

The results of the study demonstrate that solo and choral singing are complementary forms of vocal activity that have a specific impact on the development of vocal abilities. Solo singing contributes to the development of individual vocal skills, such as timbre, dynamics and articulation, while choral singing develops ensemble sound, harmonic ear and sense of rhythm. Solo and choral singing have technical, psychological and emotional differences. A soloist is an individual interpreter, while a chorister is part of a collective. They are not mutually exclusive but complementary. Choral singing develops a sense of ensemble and harmony, and solo singing develops individual technique and expressiveness, so their combination contributes to the comprehensive development of vocal abilities.

The authors identify effective methodological approaches for developing the vocal abilities of soloists and choristers. General approaches include the development of vocal technique, ear for music and performance skills. For soloists, an individual approach and the development of artistry are important. For choristers, it is ensemble sound and vocal discipline. Taking into account the specifics of each form of vocal art and the individual characteristics of performers is key to their development.

In the course of the study, the authors found that the combination of solo and choral singing in the educational process is an effective method of developing vocal abilities. It allows performers to develop both individual and ensemble skills, which is important for their professional growth.

Key words: solo and choral singing, educational process, music education, vocal potential, vocal abilities, art.

Постановка питання в загальному вигляді.

Сольний спів і хорове виконання, попри їхні очевидні відмінності, є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими формами вокального мистецтва, що суттєво впливають на розвиток вокальних здібностей. Сольний спів, спрямований на розкриття індивідуального вокального потенціалу, сприяє розвитку технічних навичок, таких як дихання, звукоутворення, артикуляція й інтонація, а також артистизму, сценічної майстерності чи здатності до самовираження. Хорове виконання, натомість, акцентує увагу на розвитку колективних навичок, таких як ансамблеве звучання, відчуття гармонії і ритму, вокальна дисципліна і вміння працювати в колективі. Досвід хорового співу збагачує соліста відчуттям гармонії й ансамблевого звучання, що позитивно впливає на його сольне виконання, тоді як сольний спів сприяє розвитку індивідуальної техніки та виразності хориста, покращуючи його хорове виконання (Стець, 2016). Обидві форми вокального мистецтва сприяють розвитку музичного слуху, відчуття ритму і гармонії, що є основою для будь-якого вокаліста.

Важливо зазначити, що сольний спів і хорове виконання не є взаємовиключними, а навпаки, взаємодоповнюють один одного, сприяючи всебічному розвитку вокальних здібностей.

Мета статті. Порівняти сольний спів і хорове виконання як дві основні форми вокального мистецтва; виявити ключові відмінності між сольним та хоровим виконанням з точки зору вокальної техніки, виконавської майстерності та впливу на розвиток вокальних здібностей. З поставленої мети випливає завдання – дослідити взаємозв'язок між сольним і хоровим виконанням і визначити, як досвід в одній з цих форм впливає на успішність в іншій.

Методологічна основа дослідження базується на застосуванні порівняльного і аналітичного методу, які дозволяють виявити відмінності в музичній структурі, вокальній техніці і виконавських вимогах, що висуваються до солістів та хористів.

Аналіз наукових досліджень. Підготовка здобувачів у музично-педагогічних закладах вищої

освіти за цими напрямками є предметом активного дослідження в науково-методичній літературі, де висвітлюються відповідні питання. Серед авторів, які зробили вагомий внесок у цю галузь, можна виділити Г. Падалку, О. Рудницьку, Е. Печерську та інших.

Питання вокально-хорового навчання є предметом активного дослідження вітчизняних співаків, хормейстерів і педагогів-теоретиків. Серед визнаних фахівців у цій галузі виділяються В. Антонюк, В. Карпось, М. Кушка, Н. Кьон, Т. Пляченко, Ю. Юцевич. Їхні наукові праці присвячені вивченню закономірностей голосоутворення, аналізу його вікових особливостей, а також розробці методів діагностики та корекції вокальних проблем.

Основна частина дослідження. Вокальне мистецтво є унікальною формою музичного вираження, що полягає у відтворенні музичних творів і передачі їхнього художнього змісту за допомогою людського голосу. Воно охоплює широкий спектр виконавських форм, від сольного співу, де акцент робиться на індивідуальній майстерності і виразності виконавця, до ансамблевого співу, що включає дуети, тріо, квартети, квінтети та інші малі вокальні групи, де важлива гармонійна взаємодія голосів, і до хорового співу, що передбачає колективне виконання великою групою співаків, де ключовим є досягнення єдності звучання та ансамблевої злагодженості.

На заняттях сольним співом першочерговим завданням є глибоке дослідження індивідуальних голосових даних співака, що включає виявлення природного тембру, динамічних можливостей та діапазону. Цей процес вимагає від викладача чутливості й індивідуального підходу, адже кожен голос унікальний і потребує персоналізованої методики розвитку. У той час як сольний спів спрямований на розкриття індивідуальності, хорове виконання висуває до співака вимоги зовсім іншого характеру. На хорових заняттях співак повинен володіти навичками, що дозволяють йому гармонійно вливатися в колективне звучання. Це передбачає вміння маскувати власний тембр, досягати динамічної гомогенності в хорових партіях та прагнути до загального хорового звучання. На відміну від сольного співу, де вібрато є природним і бажаним елементом, в хоровому виконанні воно часто обмежується або зовсім нівелюється для досягнення єдності звучання. Особливо важливим є розвиток здатності до чистого інтонування у співі а капела, що вимагає від співака високого рівня слухової координації та відчуття гармонії.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури та саморефлексії викладацького досвіду можемо стверджувати, що відмінності між сольним і хоровим виконанням не обмежуються лише технічними аспектами. Вони також стосуються психологічних і емоційних аспектів. Соліст висту-

пає як індивідуальний інтерпретатор музичного твору, виражаючи власні емоції й переживання. Хорист же є частиною колективного організму, де кожен голос має гармонійно вливатися в загальне звучання. Важливо зазначити, що сольний спів та хорове виконання не є взаємовиключними. Навпаки, вони взаємодоповнюють один одного, сприяючи комплексному розвитку вокальних здібностей. Досвід хорового співу допомагає солісту розвинути відчуття ансамблю та гармонії, а досвід сольного співу сприяє розвитку індивідуальної техніки та виразності.

Як зазначають у своєму дослідженні науковці «Однією з ключових відмінностей між сольним та хоровим виконанням є роль співу «на опорі», що суттєво впливає на розвиток вокальної техніки» (Сяофен, 2022). У процесі підготовки соліста-вокаліста, більшість фахівців акцентують увагу на формуванні навичок співу з використанням міцної опори, що досягається шляхом застосування реберно-черевного, або так званого «мішаного», «костоабдомінального» типу дихання. Цей підхід спрямований на максимальний розвиток діапазону голосу й здатності до виконання мелодії повним, яскравим звуком. На початковому етапі навчання солісти практично виключно працюють над «повним звуком» на максимальній динаміці, що є необхідним для формування міцної вокальної бази.

Варто зазначити, що у контексті хорового або ансамблевого виконання вимоги до дихання і звукоутворення суттєво відрізняються. Тут необхідне володіння навичками співу в різноманітній динаміці, зокрема на піано, що передбачає використання так званого «парадоксального» (Л. Работнов) або «малого» (Г. Стулова) дихання. Цей спосіб дихання дозволяє хористам, особливо тим, хто володіє яскравими і гучними голосами, гармонійно вливатися в ансамблеве звучання, не втрачаючи відчуття опори і наповненості звуку.

Питання доцільності навчання «малому» диханню у вихованні співаків-солістів залишається дискусійним, оскільки традиційно солісти акцентують увагу на розвитку потужного та об'ємного звуку. Однак, у хоровому та ансамблевому співі роль «малого» дихання є беззаперечною, оскільки воно дозволяє досягти необхідної динамічної гнучкості й ансамблевої збалансованості.

Відмінності у підходах до дихання відображають різні цілі сольного та хорового виконання. Соліст прагне до максимального розкриття індивідуальних вокальних можливостей, тоді як хорист має гармонійно вписатися в колективне звучання, зберігаючи при цьому якість власного голосу.

Ця різниця зумовлена не лише технічними аспектами, але й естетичними і психологічними. Сольний спів вимагає від виконавця яскравої індивідуальності, здатності до емоційного самовираження та віртуозного володіння голосом. У сольному виконанні акцент робиться на темб-

ральній палітрі, динамічних контрастах й індивідуальній інтерпретації музичного твору.

Хоровий спів, навпаки, передбачає підпорядкування індивідуальних вокальних якостей загальному звучанню хору. Тут важливі ансамблева дисципліна, здатність до гармонійного співіснування голосів та створення єдиного художнього образу. Хорист має вміти адаптувати свій голос до звучання інших учасників хору, зберігаючи при цьому чистоту інтонації та якість звуку. Крім того, відмінності в підходах до дихання обумовлені різними акустичними умовами. Соліст, як правило, виступає в концертних залах з гарною акустикою, що дозволяє йому використовувати широкий діапазон динаміки та тембру. Хорист же, виступаючи в складі великого колективу, має враховувати акустичні особливості приміщення та баланс звучання з іншими голосами.

Змішаний тип дихання, відомий як грудочеревний, є фундаментальним для вокального мистецтва, оскільки забезпечує оптимальний контроль над дихальним процесом, необхідний як для сольного, так і для хорового виконання. Цей тип дихання характеризується синхронним розширенням грудної клітини не лише в передньо-задньому напрямку, але й у латеральному та вертикальному, що дозволяє максимально ефективно використовувати об'єм легенів. У сольному співі грудочеревне дихання набуває особливого значення, оскільки соліст повинен володіти винятковою гнучкістю та динамічним контролем для передачі емоційної глибини та технічної складності вокальної партії. Воно забезпечує міцну опору для звуку, дозволяючи солісту досягати широкого діапазону динамічних відтінків та тембральної палітри, необхідних для індивідуальної інтерпретації твору. У хоровому співі, де важлива єдність звучання та ансамблева гармонія, грудочеревне дихання сприяє синхронізації дихальних рухів між учасниками хору, забезпечуючи рівномірність звуку та динамічну збалансованість. Воно також дозволяє хористам підтримувати стабільне дихання протягом тривалих хорових творів, зберігаючи якість звуку та витривалість. Крім того, грудочеревне дихання сприяє розвитку вокальної витривалості, що є важливим як для солістів, які виконують тривалі арії, так і для хористів, які беруть участь у багаточастинних хорових творах.

Отже, узагальнюючи вищезазначене, можемо стверджувати, що відмінності в підходах до дихання в сольному і хоровому виконанні є відображенням різних художніх завдань й естетичних принципів. Обидва підходи є важливими для розвитку вокальної культури, сприяють формуванню різнобічно розвиненого вокаліста.

Важливо зазначити, що обидва типи дихання є важливими для розвитку вокальної техніки. Солісти можуть використовувати елементи «малого» дихання для виконання творів з широкою динамічною палітрою, а хористи можуть

застосовувати навички «повного» дихання для розвитку об'єму та сили голосу. Сольний спів та хорове виконання є двома взаємодоповнюючими формами вокального мистецтва, кожна з яких має свої особливості та впливає на розвиток вокальних здібностей.

Аналіз наукових праць (Болох, 2023; Кьон, 2018) дозволяє виокремити основні особливості сольного співу, зокрема можливості розкрити індивідуальність і творчий потенціал; розвинути техніку вокалу, включаючи дикцію, артикуляцію, інтонацію, діапазон та тембр голосу; навчитися самостійно інтерпретувати музичний твір; розвинути сценічну майстерність та вміння працювати з аудиторією.

У свою чергу хорове виконання передбачає колективне виконання вокального твору, і воно дозволяє розвинути навички ансамблевого співу, включаючи відчуття ритму, гармонії та темпу; навчитися слухати та відчувати інших учасників хору; розвинути вокальну дисципліну і вміння працювати в колективі; розширити музичний кругозір і познайомитися з різноманітними музичними жанрами.

Кожен етап занять із сольного співу, від розпізнання до роботи з нотним текстом, невід'ємно пов'язаний з емоційною сферою здобувача музичної освіти. Емоційне наповнення виступу є ключовим для вокаліста, що робить проблему формування емоційної виразності актуальною як на міжнародному, так і на національному рівні.

У контексті хорового співу, емоційна складова набуває дещо іншого характеру. Тут важливим є не лише індивідуальне емоційне переживання, але й здатність до колективного емоційного резонансу. Хористи повинні вміти не лише передавати емоційний зміст твору, але й відчувати емоції інших учасників хору, створюючи єдиний емоційний простір.

Узагальнюючи варто відзначити, що обидві форми вокального мистецтва є важливими для розвитку вокальних здібностей. Рекомендується поєднувати сольний спів та хорове виконання для досягнення максимального результату.

Спираючись на власний досвід та аналіз педагогічної літератури, відзначимо, які ефективні методичні підходи для розвитку вокальних здібностей як у солістів, так і у хористів, мають враховувати специфіку кожної форми вокального мистецтва, а також індивідуальні особливості кожного виконавця.

1. Загальні методичні підходи. Розвиток вокальної техніки (вправи для розвитку дихання, звукоутворення, артикуляції та інтонації, робота над розширенням діапазону голосу та розвитком тембральної палітри, використання вокалізів та етюдів для відпрацювання технічних навичок), розвиток музичного слуху (вправи для розвитку внутрішнього слуху, відчуття ритму та гармонії, слухання і аналіз вокальних творів різних жанрів та стилів, робота над чистотою інтонування та ансамблевим

звучанням), розвиток виконавської майстерності (робота над сценічною майстерністю, включаючи міміку, жести та рухи, вивчення та аналіз музичного тексту, розуміння стилю та епохи, робота над інтерпретацією музичного твору і створенням художнього образу).

2. *Методичні підходи для солістів.* Індивідуальний підхід (виявлення і розвиток індивідуальних вокальних задатків співака, робота над розкриттям творчого потенціалу та індивідуального стилю виконання, розвиток навичок самостійної роботи і самоаналізу), розвиток артистизму (робота над створенням сценічного образу й емоційним наповненням виконання, розвиток навичок роботи з аудиторією та подолання сценічного хвилювання, вивчення та аналіз вокальних творів з точки зору драматургії та режисури).

3. *Методичні підходи для хористів.* Розвиток ансамблевого звучання (робота над досягненням гомогенного звучання хору; розвиток навичок

слухання і відчуття інших учасників хору, робота над чистотою інтонування та ритмічною дисципліною), розвиток вокальної дисципліни (робота над розвитком витривалості і вміння працювати в колективі, розвиток навичок швидкого розучування нотного тексту, робота над дотриманням правил хорового співу та етикету).

Висновки. Вокальне мистецтво, охоплюючи різноманітні форми від сольного до хорового співу, вимагає від виконавців як індивідуальної майстерності, так і здатності до колективної взаємодії. Сольний спів акцентує на розкритті індивідуальних голосових даних і артистизмі, тоді як хоровий спів вимагає вміння гармонійно вливатися в колективне звучання, маскуючи індивідуальний тембр та досягаючи єдності. Попри відмінності, обидві форми вокального мистецтва взаємодоповнюють одна одну, сприяючи комплексному розвитку вокальних здібностей, оскільки досвід хорового співу збагачує соліста, а досвід сольного співу покращує хорове виконання.

Література:

- Болох І. В. (2023). Формування вокально-хорових навичок учнів середніх класів : кваліфікаційна магістр. р-та студента, спец.: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Чернігів. 76 с.
- Василенко Л. (2015). Педагогічні підходи та принципи формування вокально-методичної майстерності вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки.* № 1. С. 119–125.
- Кьон Н. Г., Ян Сяохан (2018). Формування у студентів навичок сольного і хорового виконавства. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.* №2. С. 47–52.
- Стець Г.В. (2016). Сучасні підходи до формування вокально-хорових навичок на уроках музичного мистецтва. *ScienceRise. Педагогічна освіта.* № 2 (5). С. 55–59.
- Сяофен Г., Осадча Т. (2022). Поліфункціональний підхід як засада забезпечення вокально-фахової і диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук.* Вип. 51. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-70>
- Товкач М. (2019). Шляхи формування вокально-хорових навичок у майбутніх учителів музичного мистецтва. Матеріали Всеукр. науково-практичної 83 конференції «Мистецтво та освіта: новації і перспективи». Чернігів: НУЧК, С. 88–93.

References:

- Bolokh I. V. (2023). Formuvannia vokalno-khorovykh navychok uchniv serednikh klasiv : kvalifikatsiina mahistr. r-ta studenta, spets.: 014 Serednia osvita (Muzychne mystetstvo) [Formation of vocal and choral skills of middle school students: qualification master's degree of student, specialty: 014 Secondary education (Musical art)]. Chernihiv. 76 s. [in Ukrainian].
- Vasylenko L. (2015). Pedahohichni pidkhody ta pryntsyipy formuvannia vokalnometodychnoi maisternosti vchytelia muzychnoho mystetstva [Pedagogical approaches and principles of formation of vocal and methodological skills of a music teacher]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia. Psykholohopedahohichni nauky.* № 1. S. 119–125. [in Ukrainian].
- Kon, N. H., Yan Siao Khan (2018). Formuvannia u studentiv navychok solnoho i khorovoho vykonavstva [Formation of students' solo and choral performance skills]. *Naukovyi visnyk Pivdennoукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.* №2. S. 47–52. [in Ukrainian].
- Stets H.V. (2016). Suchasni pidkhody do formuvannia vokalno-khorovykh navychok na urokakh muzychnoho mystetstva [Modern approaches to the formation of vocal and choral skills in music lessons]. *ScienceRise. Pedahohichna osvita.* № 2 (5). S. 55–59. [in Ukrainian].
- Siaofen H., Osadcha T. (2022). Polifunktsionalnyi pidkhid yak zasada zabezpechennia vokalno-fakhovoi i dyryhensko-khorovoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [Multifunctional approach as a basis for providing vocal and professional and conducting and choral training of future teachers of musical art]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk.* Vyp 51. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-70> [in Ukrainian].
- Tovkach M. (2019). Shliakhy formuvannia vokalno-khorovykh navychok u maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [Ways of forming vocal and choral skills in future teachers of musical art]. *Materialy Vseukr. naukovo-praktychnoi 83 konferentsii «Mystetstvo ta osvita: novatsii i perspektyvy».* Chernihiv: NUChK, S. 88–93. [in Ukrainian].